

JUDAISM AND POLYGAMY?

When was polygamy banned in Judaism? Who didn't agree? Why was the initiator known as "Light of the Exile"?

The history of Rabbeinu Gershom's landmark enactments and their kabbalistic significance.

JEWISH INSIGHTS

A TASTE OF THE REBBE'S TEACHINGS

PARASHAT KI TETZE

Book of Deuteronomy / Devarim

Dedicated by
Marty & Kate Rifkin
KMR Group Foundation

Vancouver, WA

For sponsorship opportunities, email jewishinsights@shluchim.org

Published and Copyright 2021 by

Shluchim Office International

816 Eastern Parkway, Brooklyn, NY 11213

718.221.0500

5781 - 2021

Founded in 2007 in memory of Rabbi Gabi and Rivky Holtzberg OB" M
Shluchim of the Rebbe to Mumbai India

A. The Polygamy Ban

Source 1 Deuteronomy 21:15

[This is the law] when a man has two wives, one whom he loves and one whom he dislikes, and both the loved and unloved wives have sons, but the first-born is that of the unloved one...

כִּי תִהְיֶינָה לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים
הָאֶחָת אֲהוּבָה וְהָאֶחָת
שְׂנוּאָה וַיֵּלְדוּ לּוֹ בָּנִים
הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה
הַבֵּן הַבְּכוֹר לְשֵׁנִיָּאָה:

Source 2 Talmud, Tractate Yevamot 65a

Rabbi Ami said...whoever marries a woman in addition to his first wife must divorce his first wife and give her the payment for her marriage contract. Conversely, **Rava said that a man may marry several women in addition to his first wife, and** there is nothing wrong with this practice **as long as he has enough to support them** all.

אָמַר רַבִּי אָמִי... כָּל הַנוֹשֵׂא
אִשָּׁה עַל אִשְׁתּוֹ - יוֹצִיא וַיִּתֵּן
כְּתוּבָהּ. רַבָּא אָמַר: נוֹשֵׂא אָדָם
כַּמָּה נָשִׁים עַל אִשְׁתּוֹ, וְהוּא
שָׂישׁ לוֹ כְּדֵי לְפַרְנָסָן.

Rif*

The law follows Rava.

וְקִיָּמָא לוֹ פְּרָבָא.

Source 3 Code of Jewish Law, Even Ha'ezer 1:10**

Rabbeinu Gershon prohibited the marriage of more than one wife, but his enactment did not spread to all the lands [i.e. outside the Ashkenazi European lands].

רַבֵּינוּ גֵרְשׁוֹן הִחָרִים עַל הַנוֹשֵׂא
עַל אִשְׁתּוֹ, וְלֹא פָּשְׁטָה תְּקִנְתּוֹ
בְּכָל הָאֲרָצוֹת.

Rema***

Nonetheless, in all our countries [i.e. Ashkenazi lands], his enactment and tradition remains in place, and marrying two women is prohibited.

וּמְכַל מְקוֹם, בְּכָל מְדִינוֹת אֵלּוּ
הַתְּקִנָּה וְהִמְנִיחָהּ בְּמִקְוָמוֹ עוֹמֵד,
וְאִין נוֹשְׂאִין ב' נָשִׁים. גְּמָרָא:
מָנָא הָיִי מִיָּלִי? אָמַר רַב עֵינָא
דְּאָמַר קָרָא וּשְׂאֲבָתָם מִים
בְּשִׁשּׁוֹן וְגו'.

**Rabbi Isaac ben Jacob Alfasi ha-Cohen (1013–1103) also known as the Alfasi or by his Hebrew acronym Rif (Rabbi Isaac al-Fasi), was a famed Talmudist and Halachic authority. His legal code Sefer Hahalachot is considered the first fundamental work in halachic literature.*

***The Code of Jewish Law, the 'Shulchan Aruch,' is the most authoritative legal code in Judaism, authored in Safed by Rabbi Joseph Karo – a Sephardic Rabbi – in 1563. Together with its commentaries, it is the most widely accepted compilation of Jewish law ever written.*

****Rabbi Moses Isserles (1530–1572), also known by his acronym Rema, was an eminent Polish Ashkenazic rabbi, talmudist, and expert in Jewish law. He wrote a commentary on the Code of Jewish Law (primarily a Sephardic work) which inserted Ashkenazi customs and traditions.*

The 100 Rabbi Dispensation

Source 3b Responsa of Rabbi Meir of Rothenburg (Prag) #1022*

The prohibition of Rabbeinu Gershom to marry two wives cannot be absolved without a dispensation from 100 rabbis spread throughout the three provinces of Anjou, Lombardy and France. The exemption should not be provided without sufficient reason.

וְהַחֲרָם אֲשֶׁר שָׁם רַבֵּינוּ גֵרְשֹׁם
שְׁלֵא יִשָּׂא אִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים אִין
הִתִּיר אֶלָּא בְּמֵאָה אֲנָשִׁים מִג'
מְלָכוֹת אוֹנוֹיָא, וְנוֹמְבֵרְדִיָּא
וְצָרְפָת. גַּם לֹא יִתִּירוּ אוֹתוֹ עַד
שִׁירָאוּ טַעַם לְהִתִּיר.

Rabbi Meir of Rothenburg (c. 1215 – 1293) was the leading German Rabbi of his day. He is known by the Hebrew acronym 'Maharam' of Rothenburg.

Source 3c Bach**

Recent halachic literature states that the prohibition could be absolved by 100 rabbis. This is probably a tradition from the court of Rabbeinu Gershom, the “Light of the Exile” – that if a situation arises between a husband and wife in which the prohibition is no longer beneficial, whatever the situation may be, 100 rabbis may agree to absolve it. This process is necessary in order that it should not be easy for future generations to override the prohibition and marry additional wives. Our Rabbis have permitted the marriage of an additional wife in cases where the first wife lost her sanity by a consensus of 100 rabbis. This was done on several occasions.

וּמִסְתַּמָּא מָה שֶׁנִּמְצָא בְּדַבְרֵי
הָאֲחֵרוֹנִים שִׁיִּסְכְּמוּ בְּהִיתָר
חֲרָם זֶה מֵאָה רַבָּנִים, כִּן קִיבְלוּ
הֵם מִפִּי בֵּית דִּין שֶׁל רַבֵּנוּ
גֵרְשֹׁם מְאֹר הַגּוֹלָה, שֶׁכְּשִׁיגִיעַ
אִיזָה עֲנִיָּו בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ
שֶׁאִין רְאוּי לְהַחְזִיק בְּחֲרָם זֶה,
יִהְיֶה מָה שִׁיְהִיָּה, יִתִּירוּ אֶת
הַחֲרָם בְּהִסְכַּמַּת מֵאָה רַבָּנִים,
כְּדִי שְׁלֵא יִהְיֶה דָּבָר קָל בְּעֵינֵי
הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים לִישָׂא אִשָּׁה עַל
אִשְׁתּוֹ. וְכֵן נִהְגוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּזִמְנֵינוּ
לְהִתִּיר לוֹ לִישָׂא אִשָּׁה אַחֲרַת
עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁנִּשְׁתַּטִּית בְּהִסְכַּמַּת
מֵאָה רַבָּנִים, וְנִעְשָׂה מִעֲשֵׂה כְּמָה
פְּעָמִים.

Rabbi Joel ben Samuel Sirkis (1561 – 1640), also known as the Bach (an abbreviation of his magnum opus Bayit Chadash), was a prominent Ashkenazi halachist who lived in central Europe.

B. Veto Power

Source 4 Deuteronomy 24:1-2

When a man marries a woman, if she is displeasing to him [or] if he has evidence of marital misconduct on her part, he shall write her a bill of divorce and place it in her hand, thus releasing her from his household. When she thus leaves his household, she may go and marry another man.

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבִעֲלָהּ
וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן
בְּעֵינָיו כִּי־מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת
דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוֹת
וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ:
וַיֵּצֵאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהִיתָה
לְאִישׁ־אַחֵר:

Source 5 Maimonides, Mishneh Torah, Laws of Divorce 1:2

A woman can be divorced whether or not she agrees.

הָאִשָּׁה מִתְגַּרְשֶׁת בְּרִצּוֹנָהּ
וְשֵׁלָא בְּרִצּוֹנָהּ.

Source 6 Kiryat Sefer*

What is the biblical source for this statement? The verse states: “If she is displeasing to him...he shall write her a bill of divorce and place it in her hand, thus releasing her from his household.” The words, “If she is displeasing to him,” indicate that a man cannot be forced to grant a divorce but a woman could be compelled to receive one, because the Torah made it contingent on him, not on her.

וּמִנֵּי שְׂדֵבְרִים אֵלּוּ מִן הַתּוֹרָה?
שְׂנַאֲמַר: וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן
בְּעֵינָיו וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוֹת
וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ. אִם
לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו - מִלְּמַד
שְׂאִינָה מְגוֹרְשֶׁת אֶלָּא לְרִצּוֹנוֹ
שְׂיֵאמַר רוֹצֵה אָנִי, וְאִם לָאוּ
אִינָה מְגוֹרְשֶׁת. אֲבָל הָאִשָּׁה
מִתְגַּרְשֶׁת אֶפְיָלוּ שֵׁלָא בְּרִצּוֹנָהּ,
דְּבִדְיָדִי תֵלָה רַחֲמֵנָא וְלֹא
בְּדִידָהּ.

***Rabbi Moses ben Joseph**
di Trani the Elder (1500
– 1580), known by his
acronym Mabit, was a
16th-century rabbi in
Safed. His work Kiryat
Sefer is a commentary
on the Bible, the Talmud,
and difficult passages
in the commentaries of
Maimonides.

Source 7 Code of Jewish Law, Even Ha'ezer 119:6

A woman may be divorced against her will.

יכול לגרשה בלא דעתה:

Rema

That is from a perspective of biblical law.
However, Rabbeinu Gershom prohibited
the divorce of a woman against her will.

וכל זה מדינא אבל רבינו גרשום
החרים שלא לגרש אשה שלא
מדעתה.

C. Ashkenazim vs. Sephardim

Source 8 Maimonides, Mishneh Torah, Laws of Yibum & Chalitza 1:1-2

It is a positive commandment of Scriptural law for a man to marry the widow of his brother if he died without leaving children, as it states: “[And one of them dies] childless...her husband's brother should cohabit with her.”

If he or she do not want to perform the rite of *yibbum*, he should perform *chalitzah*. Afterwards is she permitted to marry another man.

The mitzvah of *yibbum* takes precedence over the mitzvah of *chalitzah*.

מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה
שְׂיִיבֵם אָדָם אִשְׁתּוֹ אֲחִיו
מֵאֲבִיו בֵּין מִן הַנְּשׂוּאִין בֵּין
מִן הָאָרוּסִין אִם מֵת בְּלֹא
זָרַע שְׂנֵאָמֵר (דְּבָרִים כה ה)
”וּבֵן אֵין לוֹ” (דְּבָרִים כה ה)
”בְּמָה יָבֵא עָלֶיהָ”.

לֹא רָצָה לְיִבֵּם אוֹ שְׂלֵא
רָצְתָה הִיא. הָרִי זֶה חוֹלֵץ
לָהּ וְאַחַר כֵּן תִּהְיֶה מִתְּרַת
לְהִנְשֵׂא לְאַחַר.

וּמִצְוַת יְבוּם קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת
חֲלִיצָה:

Source 9 Code of Jewish Law, Even Ha'ezer 165:1

Some Halachic authorities maintain that *chalitza* takes precedence.

Rema

Even if both desire to perform *yibbum*, we do not permit them to do so unless it is clear that their intentions are for the mitzvah alone

ויש אומרים שמצות חליצה
קודמת.

אם שניהם רוצים ביבום אין
מניחים אותם לייבם אלא
אם כן ניכר וידוע שמכוונים
לשם מצוה (טור בשם ר"ת).

>> The Rebbe

Depending on the Exile

What takes precedence, *yibbum* or *chalitzah*? Upon examining the various rulings and discussions by the Halachic greats, one will notice that the Sephardic authorities usually rule that *yibbum* takes precedence, while the Ashkenazi authorities write that *chalitza* takes precedence.

There is also another matter in which Ashkenazim and Sephardim differ: whether one is permitted to marry more than one wife. Ashkenazim abide by the enactment of Rabbeinu Gershon which forbids the marrying of more than one wife (this enactment was originally set only until the end of the fifth thousand from creation [i.e. the year 1239] but was then extended further). This enactment is only absolved through an exemption from 100 rabbis. However, Sephardic Jews never accepted his enactment in the first place. Until our day, in Sephardic lands it is possible to marry more than one wife, while in Ashkenazi lands this is not a reality.

We can suggest the following explanation:

Maimonides writes the following regarding marriage: "A sensible person first establishes an occupation to

בנוגע לקדימה דיבום או חליצה להלכה למעשה - הרי, כשמעיינים בפסקי דין ושאלות ותשובות של גדולי ישראל (כמצויין בפתחי תשובה על אתר, ובספרים שלאחרי זה) בענין זה, רואים, שבדרך כלל, פוסקים חכמי ספרד שמצות יבום קודמת, וחכמי אשכנז - שמצות חליצה קודמת.

ועל דרך זה מצינו ענין נוסף דוגמתו שבהם חלוקים הספרדים עם האשכנזים - אם מותר לישא יותר מאשה אחת: בנוגע לאשכנזים - ישנו חרם דרבינו גרשום שלא לישא ב' נשים (חרם שנקבע מלכתחילה עד סוף אלף החמישי, ולאחרי זה - בתור המשך כו'), אלא אם כן על פי היתר של מאה רבנים, ובנוגע לספרדים - מלכתחילה לא נתקבל החרם אצלם. וכפי שרואים עד לדורנו זה, שבארצות הספרדים נושאים יותר מאשה אחת, ובארצות האשכנזים, הרי, בכל חוגי שומרי תורה ומצוות לא נמצא מי שישא יותר מאשה אחת.

ובביאור כללות החילוק בין הספרדים לאשכנזים - יש לומר:

בנוגע לאופן הנהגת האדם בענין הנישואין - כותב הרמב"ם²: "דרך בעלי

(2) הלכות דעות פ"ה הי"א

(1) ראה בכ"ז הנסמך באנציקלופדיה תלמודית ערך חרם דר"ג: ס"א, ס"ג, ס"ד, ס"ז.

support himself, then purchases a house to live in and then, marries a wife. As the verse states: 'Who has planted a vineyard...who has built a house...who has betrothed a woman...' In contrast, a fool first marries a wife. Then, if he can find the means, he purchases a house. Finally, towards the end of his life, he will seek out a trade... As the verse states in the curses: 'You shall betroth a woman...you shall build a house...you shall plant a vineyard.' I.e., your behavior will be disordered."

Now, there was a difference between the situation of Ashkenazim and Sephardim in their respective exiles in "Edomite" and "Ishmaelite" lands. The Ashkenazi exile was more intense; they suffered greater persecution than in the Arab lands.

This is also associated with a general difference between Christianity and Islam. Maimonides notes that Muslims believe in one G-d and do not worship idols, while "the Edomites serve other deities." This is reflected in the difficulty of the exile as well – the exile in Christian lands was more difficult than the exile in Muslim lands.

דעה שיקבע לו אדם מלאכה המפרנסת אותו תחלה, ואחר כך יקנה בית דירה, ואחר כך ישא אשה, שנאמר³ מי האיש אשר נטע כרם ולא חללו, מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו, מי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה. אבל הטפשין מתחילין לישא אשה, ואחר כך אם תמצא ידו יקנה בית, ואחר כך בסוף ימיו יחזור לבקש אומנות כו'. וכן הוא אומר בקללות⁴ אשה תארש בית תבנה כרם תטע, כלומר יהיו מעשיך הפוכין כו'". כלומר, הסדר דנישואין צריך להיות באופן שיהי' בידו לפרנס כו'.

והנה, בנוגע למעמדם ומצבם של בני ישראל בזמן הגלות, צוק העתים וכו' - ישנו חילוק בין ארצות האשכנזים, גלות אדום, לארצות הספרדים, גלות ישמעאל, שקושי הגלות בארצות האשכנזים הוא בתוקף גדול יותר (גזירות וכו') מאשר בארצות הספרדים.

וענין זה קשור גם עם כללות החילוק בין אדום (נוצרים) לישמעאל (מוסלמים) - כמו שכתב הרמב"ם שישמעאלים מאמינים בה' אחד, ואינם עובדי עבודה זרה⁵, ואילו "אדומים עובדי עבודה זרה הם"⁶. ובהתאם לכך מתבטא גם החילוק ביניהם בנוגע לקושי הגלות - שגלות אדום קשה יותר מאשר גלות ישמעאל.

סתמ"ה.

6 רמב"ם הל' ע"ז פ"ט ה"ד. פיה"מ (הוצאת קאפאח) לע"ז פ"א מ"ג.

3 שופטים כ, ה ואילך.

4 תבא כה, ל.

5 פלגישאספת אסורות פ"א ה"ז. תשובות הרמב"ם (ירושלים תש"ך)

We can suggest that this also is reflected in the differences between Ashkenazi and Sephardi Halachic authorities with regards to marriage (the question of *yibbum vs. chalitzah* and the enactment of Rabbeinu Gershom). It took into account the difficulty (in this case, the economic difficulty) that existed in Ashkenazi lands more than in Sephardi lands.

Tazria-Metzorah, 1987
Toras Menachem 5747 pg. 238.

ויש לומר, שבזה תלוי כללות החילוק בין חכמי אשכנז לחכמי ספרד בקשר לעניני נישואין (הקדמת יבום או חליצה, והחרם דר"ג) - בהתחשב עם קושי הגלות (ובנדו"ד - בנוגע להשגת הפרנסה כו') בארצות האשכנזים יותר מאשר בארצות הספרדים.

D. The Light of the Exile?

>> The Rebbe

Rabbeinu Gershom's Rule Applies to G-d As Well!

The Torah sources that mention Rabbeinu Gershom famously add the title, "Light of the Exile." No such title is used for the Rabbinic leaders before or after him. It is associated with two of his (many) enactments, which were not only included in the Code of Jewish Law (and often implemented) but are also quite famous, even among those who aren't well-versed in the Code of Jewish Law. The first enactment is that a person cannot divorce his wife without her consent, and the second – that he cannot marry a second wife.

With these two rules, Rabbeinu Gershom illuminated the entire exile: Even when the Jewish people find themselves in exile, in a physical exile and a mental exile, there is a rule: 1) G-d may not 'divorce' the Jewish people against their will, Heaven forbid, being that a Jew obviously does not want to be disconnected from G-d. 2) Rabbeinu Gershom doesn't allow the option of taking a second wife...

ישנו פתגם בספרי⁷... בנוגע ל"רבינו גרשום מאור הגולה", שבכל מקום שנזכר שמו של רבינו גרשום, מוסיפים מיד את התואר "מאור הגולה" - שלא מצינו דוגמתו אצל הגאונים שלפניו והגדולים שלאחריו - שענין זה קשור עם שתיים מתוך ריבוי תקנותיו, שלא זו בלבד שהובאו בשולחן-ערוך⁸ (ומשתמשים בהם לעתים רבות), אלא הם מפורסמות אפילו אצל אלו שלא יודעים כל הפרטים שבשולחן ערוך: התקנה הראשונה - שאין אדם יכול לגרש את אשתו בעל כרחו, והתקנה השנייה - שאין אדם יכול לשאת אשה שנייה על אשתו הראשונה.

ובכן, על ידי שתי תקנות אלו האיר רבינו גרשום את כל הגולה - "מאור הגולה" - שגם כאשר בני ישראל נמצאים בגלות, גלות פנימית וגלות חיצונית, ישנה תקנה: (א) שאסור להקב"ה לגרש את כנסת ישראל חס ושלום בעל-כרחו, וכיון שברור הדבר שיהודי אינו יכול ואינו רוצה להיות נפרד מאלקות (כמאמר רבינו הזקן⁹), הרי אין להקב"ה ברירה... (ב) אפילו לומר שיקח אשה שנייה על אשתו הראשונה - אומר רבינו גרשום: "זאת לא!"...

8) אה"ע ס"א ס"י. סק"א ס"ו (ברמ"א).

9) אג"ק אדמו"ר מוהררי"צ ח"ד ע' שפד (נעתק ב"היום יום" כה תמוז). שם ע' תקמז (נעתק ב"היום יום" כא סיון). ועוד.

7) ספר "טעמי המנהגים ומקורי הדינים" - "ליקוטים ענינים שונים"

(בק"א ס"ע תקנא ואילך) - בשם הרב מיכלון מפלונסק (ואח"כ בוורשא) בשם גדול אחד (בס' שיחות חכמים ע' 12 ואילך מובא בשם הגה"ק מאסטורבצא). הובא באג"ק ח"ו ע' שטו. ח"ג ע' יב.

The Physical and Spiritual Connection

The explanation: The reason an enactment becomes accepted in our world is because it is accepted in Heaven as well. Our sages said, "That which G-d does, He tells the Jewish people to do as well." In other words, first, G-d does so; He begins this behavior. Therefore, when the time came for those rules to exist in heaven, they were accepted among the Jewish people as well.

The same is true vice-versa, from us to heaven: We want to ensure that heaven will not suffice with not divorcing (G-d forbid) and not "taking another wife," and instead behave in the manner of a true "marriage," in which – just as a husband provides all the needs of the wife in a physical sense – G-d provides all our needs in a spiritual sense (as explained at length in Chassidic writings). To do so, we need to ensure that there is a similar reflection in the marriages here in our world – that spouses live in peace and tranquility together. A true peaceful life is that which is based on our Torah; as Maimonides writes (citing the Midrash), "The entire Torah was given to bring peace to the world, as the verse states: Its paths are paths of pleasantness, and all its ways are peaceful."

וכללות הענין בזה - שהסיבה לכך שתקנה מסויימת מתקבלת למטה היא בגלל שכן הוא למעלה, כמאמר רבותינו ז"ל¹⁰ "מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות", והיינו, שלכל לראש מקיים זאת הקב"ה: "ואני המתחיל"¹¹, ולכן, כשהגיע הזמן שראו שזקוקים לתקנות אלו למעלה, אזי נקבעו תקנות אלו גם למטה.

ומזה מובן גם בנוגע לאופן הפעולה בזה מלמטה למעלה: כדי לפעול שלא יסתפקו למעלה בשלילת הענין דגירושין חס ושלום, ואפילו לא לקיחת אשה שניה על הראשונה, אלא שיהיו חיי נישואין של איש ואשה בכל הפרטים, באופן ש"שארה כסותה ועונתה לא יגרע"¹², כהפירוש הפנימי שהוא ענין אורות מקיפים ואורות פנימיים והמשכה פנימית (כמבואר בדרוש הידוע בענין שארה כסותה ועונתה לא יגרע¹³) - יש צורך שבדוגמת זה תהיה תוספת התעוררות בנוגע לחיי איש ואשה הישראלים למטה, שיהיה שלום ושלוה ביניהם, ואין שלום אלא המיוסד על תורתנו, שאודותה מביא הרמב"ם¹⁴ מאמר הספרי¹⁵ ש"כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם, שנאמר¹⁶ דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום".

(14) סוף הל' חנוכה.

(15) נשא ו, כו. וראה לקו"ש ח"ה ע' 349 ואילך. וש"נ.

(16) משלי ג, יד.

(10) שמור"ר פ"ל, ט.

(11) שמור"ר פ"ב, ג. תנחומא וארא טו. ועוד.

(12) משפטים כא, י"ד.

(13) ראה אורה"ת משפטים ע' ארצו ואילך. וראה גם לקו"ת במדבר יד, ג.

When a home is built on the foundation of Torah and its commandments, it brings true peace between the husband and wife, and, as the Talmud says, "when the couple is meritorious, the Divine presence rests among them" and unites them. And then, G-d brings his marriage with the Jewish people out into the open; unlike the times of exile, when we are like a woman whose husband has traveled abroad (as the Midrash relates), G-d brings it to the fore and makes it our reality.

12 Tammuz 1967

Toras Menachem 5727 vol. 3 pg. 602

וכאשר בונים את הבית על יסודי התורה והמצוה, שאז ישנו שלום אמיתי בין איש ואשה כפשוטם, כדברי הגמרא במסכת סוטה¹⁷ "זכו שכינה ביניהם", שמאחדת ומייחדת את האיש והאשה כפשוטם - אזי נעשה כן גם בנוגע לקודשא בריך הוא ושכינתיה, שנעשה ענין הנישואין של הקב"ה וישראל בגלוי, והיינו, לא כמו בזמן הגלות ש"קודשא בריך הוא סליק לעילא ולעילא"¹⁸, "כאשה שהלך בעלה למדינת הים" (כדאיתא במדרש¹⁹), אלא בגילוי למטה במקום שבו נמצאים בני ישראל.